

„Nem súlyed az emberiség!”...

**Album amicorum
Szörényi László LX. születésnapjára**

Főszerkesztő: JANKOVICS József
Felelős szerkesztő: CSÁSZTVAY Tünde
Szerkesztők: CSÖRSZ Rumen István
SZABÓ G. Zoltán

Nyitólap: www.iti.mta.hu/szorenyi60.html

MTA Irodalomtudományi Intézet
Budapest, 2007

KENYERES ZOLTÁN

A resignáció

*Csak a Hold fog tovább döcögni,
Mint majd a Föld is, ember nélkül
S a világ
Holdfényes torony-romok fölött
Mégis megbékül.*

A *Torony az éjszakában* befejező szakasza ez, Ady 1914 július derekán írta. Még néhány nap volt hátra a háború kitöréséig. Király István, aki részletes elemzésben fejtette ki véleményét erről az egyébként ritkán említett versről, a természeti optimizmus versei közé sorolta: „Egy új típusú természet- s világlátást indított útjára a *Torony az éjszakában* című költeményének tragédia fölött lebegtetett, holdfényes idillje.” Mások, Kardos László, Bustya Endre más véleményen voltak, inkább valami borzongató vízió képét látták benne. Inkább a háború ember- és világpusztító riadalmát érezték ki belőle. „Tán Holnap már vérrel meszelten / Fog csillogni istenes örünk” – szól az 5. versszak első két sora. Ez aligha természeti idill: tisztelve Király felkészültségét és koncepcióteremtő erejét, magunk sem az ő szövegtelmezésére hajlunk.

A befejező szakasz hangsúlya – úgy érezzük – az utolsó szón van: „megbékül.” Ismeretes, hogy minden értelmezés azon fordul meg, hogy milyen moduszt tulajdonítunk a hangsúlyos helyzetbe került szavaknak. Mi a „megbékülés” szónak a modusza: harag?, félelem?, irónia?, resignáció? Vagy éppen a „Versöhnung” fogalma az, amelyből ki kellene indulnunk? Ez utóbbi kézenfekvőnek látszik, de a „magát magával megbékítő tudat” gondolata – bármilyen szerepe volt is korábban Ady *culte du moi*-jának – itt, ezekben az években már nem érvényesül. Ha már filozófiai analógiához fordulunk, akkor esetleg érdemesebb Kierkegaardot megnézni, mint Hegelt. Az 1914-től (a háború kitörésétől) kezdődően írott versekkel kapcsolatban talán messzebbre jutunk az olyan fogalmak megvizsgálásával, mint a harag – félelem – kétségbeesés – irónia – resignáció. Ezek közül az irónia vizsgálata már meg is kezdődött, emlékszünk, az 1980–90-es években már tematizálódott az „ironikus Ady” (mint ahogy akkortájt szinte minden figuratív beszédre az irónia címkéjét ragasztották). Evvel szemben én magam úgy láttam azokban az években, hogy a „resignáció” fogalmával lehet megjelölni Adynak az 1914 utáni verseit – ha nem

is mindegyiket, de „fő irányukat” (ha egyáltalán lehet ilyesmiről beszélni). Választani kell a két – világra irányuló – beszédmodusz közül, mert az irónia és a rezignáció egymással ellentétes értelmű fogalmak. Nem lehetséges, hogy egy magatartás (a jelen esetben versmagatartás) egyszerre legyen ironikus is és rezignált is. Az irónia világtagadása keserűbb és radikálisabb a rezignációnál, az utóbbiban mindig jelen van, mélyen „benn,” elzártan ugyan, de érzékelhetően az értékeknek egy egész megőrzött sora. Az irónia kizárólagos magatartás, már harag, félelem és kétségbeesés sincs mellette. A harag, a félelem és kétségbeesés azonban ott maradhat a rezignáció mellett. A „desperáltság” éppenséggel társulhat a rezignációhoz. Hallgassuk meg, mit mond erről a „Reznáció lovagjának” szerzője!

Vegyünk egy megbízhatónak látszó, jó fordítást. A *Vagy-vagy* angol változatában olvassuk:¹

In the instant of despair this distinction (= a világ és a lélek szétválásáról van szó) is manifest, and then all depends upon how man despairs. For, as I have expounded this in a previous passage dealing with every aesthetical view of life, it is despair to gain the whole world, and to gain it in such a way that one suffers damage to one's soul, and yet it is my sincere conviction that it is a man's true salvation to despair. Here again is manifest the importance of willing one's despair, of willing it in an infinite sense, in an absolute sense, for such a willing is identical with the absolute resignation.

Kierkegaard megkülönbözteti a végtelen kétségbeesést és a véges kétségbeesést, s az előbbit azonosítja az abszolút rezignációval. Ezt a fajta rezignáció-fogalmat már a fogalomelemzés megfelelő eljárásait követve rá tudjuk talán vetíteni a szóban forgó Ady-versre, és ez lehet egyik kiindulópontunk. Előbb azonban el kell oszlatnunk a gyanút, hogy hátha mégsem pontos az angol szöveg, túlságosan is könnyen és egy csapásra a kezűnkre jár.

És íme, a magyar fordítás² a következőképpen hangzik: „A kétségbeesés pillanatában megjelenik a szétválás, és most azon fordul meg a dolog, hogyan esik kétségbe az ember; mert – mint fentebb mindenféle esztétikai életszemlélettel kapcsolatban kifejtettem – kétségbeesés megnyerni az egész világot, méghozzá úgy, hogy kárt vallunk lelkünkben; mégis az a legmélyebb meggyőződés, hogy egy ember számára a kétségbeesés jelenti az igazi megmenekülést. Itt ismét megmutatkozik a kétségbeesés akarásának jelentősége, végtelen értelemben, abszolút értelemben való akarása, mert az ilyen akarás azonos az abszolút odaadással.”

1 Ford. David F. SWENSON, Lillian Marvin SWENSON, Anchor Books, 1959, Vol. II, 225.

2 DANI Tivadar munkája, Bp., 1978, 846.

Ezen a ponton zavarba jövünk, a két fordítás – sajnos – éppen keresett kifejezésünkkel kapcsolatban ajánl fel eltérő értelmezést: a rezignáció és az odaadás, bizony nagy távolságban van egymástól. Gyaníthatjuk, az egyik fordító alighanem elvétette (alaposan elvétette) az eredeti értelmet.

Összehasonlításul vegyük kézbe a német változatot: „Hier zeigt sich widerum, welche Bedeutung es hat, seine Verzwweiflung zu wollen, sie in unendlichen Sinne, in absolutem Sinne zu wollen, den ein solches Wollen ist eins und dasselbe mit dem absoluten Übergabe.”³ Ez a fordítás a magyarral egyezik meg és nem rezignációról beszél, hanem odaadásról. A döntő szó persze Kierkegaardé, üssük fel az eredeti szöveget (még ha nem tudunk is dánul), az *Enten – Eller* 1996-os kiadásában az idézett helyen⁴ a következőt olvashatjuk: „...identisk med den absolute Hengivelse.”

Ez el is dönti kategória-analitikus verselemző kísérletünk sorsát. Zsákutcába jutotunk. A *Vagy – vagy* idézett helyével nem megyünk sokra. Elképzelésünkbe beleilleszkedett volna a rezignáció-szó, de az odaadás, a devóció nem illik bele. A magyar, a német és persze a dán szöveg alapján nem is lehet megérteni, hogy az angol fordítás miért nem a „devotion” szót alkalmazta, ami jobban megfelelne az „odaadás”-nak, az „Übergabé”-nak és a „Hengivelse”-nek.

De mit is jelent a dán szó, a „Hengivelse”? Az angol–dán szótár azt feleli, hogy „submission.” Ez nem egészen azonos sem a magyar „odaadás,” sem a német „Übergabe” hétköznapi jelentésével, de azért nem azonos a rezignációval sem. A szócikk még hozzáteszi: „hengiven” annyi, mint attached, devoted. A „Deres hengivene” megfelel az angol Yours affectionately, Yours sincerely kifejezéseknek.

A „submission” azonban – talán! – áthidaló jelentés lehet a devóció és a rezignáció között. Erre ad némi esélyt a *Grand Larousse*, amely a „Resignation”-szó egyik jelentését emígy határozza meg: „action de se soumettre à la volonté de Dieu.” Hasonlóképpen azonosítja a Merian-Webster Online a „quality of being resigned”-t a „submissivness”-szel. A Webster Dictionary 1913-as kiadásában találjuk: „resignation to the will and providence of God.” Ha tovább kutakodunk, azt találjuk, hogy a régebbi angol nyelvben nemcsak vallásos, a devócióhoz hasonló értelemben használták a rezignáció szót átadásként, odaadásként, hanem valamilyen tárgy átadásaként, odaadásaként is. Amikor II. Richárd fölteszi a kérdést: *To do what service am I sent for hither?*, York így válaszol:

To do that office of thine own good will
Which tired majesty did make thee offer,
The resignation of thy state and crown
To Henry Bolinbroke.

(Rich. II., Act IV, scene 1, 176.)

3 *Entweder / oder*, Düsseldorf, 1959, II, 235.

4 2 Bd, 205.

Amit Somlyó György így fordított:

Hogy végrehajtsd itt önnön tervedet,
Mire a fáradt fenség készítetett,
Átadva országod és koronád
Bolinbrook Henrynek.

(Ti. Shakespeare a leendő IV. Henrik nevét eredetileg Bulenbrooknak írta. A magyar fordítás érdekes módon megőrizte a két „o”-t, de az „u”-t már a modern angol kiadások szerint „o”-ra változtatta.)

A magyar, az angol, a német, a dán, a francia szavak és szómagyarázatok után ideje megkérdeznünk a latint, végtére a „rezignáció” latin eredetű szó. Meg is találjuk a középkorban. Kempis Tamás *De imitatione Christi*jében több helyen is szerepel. A Caput VIII. fejezet-előzője a következőképpen hangzik: „De oblatione Christi in cruce et propria resignatione.” Pázmány Péter fordításában: „Krisztusnak a keresztfán maga bemutatásáru, és mi magunknak Istenre hagyásáru. A szövegben: Quid magis a te requiro, quam ut te studeas mihi ex integro resignare?” Pázmánynál: „Mit kívánok én tőled inkább annál, hogy magadat éppen reám bízzad?”⁵ A húsz kötetes *Oxford Dictionary*ban ilyen példákat találunk a latinból való régi fordítások szövegében: „Of pure resignation of manys self”; „If they make a hole resygnation and a dayly oblation of them selfe.”

Ezek után alighanem vissza lehet vonnunk a fölmerült gyanút, és mentesítenünk kell a két angol fordítót a félrefordítás feltételezése alól, amikor az eredeti „Hengivelse” legjobb megfelelőjét keresve a „rezignáció” régi fogalmához fordultak. A rezignáció a középkori latinban és ezen keresztül a középkori felfogásban nem állt olyan távol attól, amit a mai magyar „odaadásnak,” a német „Übergabé”-nak nevez. Csak arról van szó, hogy az angolban a régi értelem elevenebben él máig, mint a magyarban, ahol az a jelentés, amelyet Pázmány még beleérezett Kempis Tamás szövegébe, már elhomályosult. Az angol fordítók a szövegnek nemcsak lexikális jelentését, hanem devocionális (amit Pázmány következetesen „ájtatos”-nak fordít) hangulatát is figyelembe véve pontosan írták a megfelelő helyre a rezignáció szavát.

Visszatérve Ady versére, egy majd talán megírandó vagy talán soha meg nem íródo részletesebb elemzés feltevéseként azt lehet javasolni, hogy a „megbékélés” jelentésébe (szarkasztikus!, figuratív jelentésébe) vonjuk be a kétségbeesés kierkegaardi értelmét és az abból következő rezignációt. Úgy is, mint valami odaadást, benső megőrzést, megőrzését bizonyos értékkelképzéseknek, melyek mégiscsak vezették (mondanám: vezérelték) Adyt. Szegény Adyt.

5 KEMPIS Tamás, *Krisztus követéséről*, Bp., 1943, 498–499.